

До разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 13116
Інституту правотворчості та науково-
правових експертиз НАН України
01024 м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 3

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – старшого наукового співробітника відділу приватноправових
досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України,
кандидата юридичних наук

ГУЦУЛЯКА Володимира Казимировича
на дисертацію **КАРТАШОВА Вячеслава Вадимовича**
на тему «Договір управління чужими справами у цивільному праві України»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Тематика дисертаційної роботи, присвячена дослідженню правової природи договору управління чужими справами, не викликає сумнівів та обґрунтовується низкою чинників. Серед них чільне місце належить активним євроінтеграційним процесам, які відбуваються в нашій державі впродовж останнього десятиліття та спрямовані на успішну реалізацію наміру нашої держави стати повноправним членом Європейського Союзу. У цьому контексті особливого значення набуває послідовність та оперативність проведення реформувань вітчизняної нормативно-правової бази та її модернізація з метою адаптації до європейських законодавчих підходів.

Одним із пріоритетних напрямків реформування є сфера приватноправового регулювання, що характеризується винятковою динамічністю розвитку та вимагає суттєвої модернізації законодавчих підходів задля задоволення потреб суб'єктів цивільно-правових відносин. Зокрема, важливим завданням вітчизняних нормотворчих органів є створення ефективної правової бази для упорядкування нових для українського цивільного права договірних відносин, серед яких особливе місце посідають правовідносини, що опосередковуються договором управління чужими справами. Попри те, що в

європейських правопорядках подібні конструкції вже мають усталений теоретичний та нормативний фундамент, у вітчизняному цивільному праві вони залишаються недостатньо розробленими як у доктринальному, так і в законодавчому вимірі. Це зумовлює складнощі у правозастосовній практиці, породжує суперечності у кваліфікації відповідних правовідносин та вимагає проведення ґрунтовних наукових досліджень, здатних забезпечити формування концептуально виваженої моделі договірного регулювання управління справами іншої особи.

У цьому контексті проведене В. В. Карташовим дисертаційне дослідження є доречним та своєчасним, оскільки спрямоване на комплексне опрацювання теоретичних основ договору управління чужими справами, визначення його місця в системі цивільно-правових договорів, окреслення особливостей його структури, змісту, динаміки та функціонального призначення. Важливість наукової роботи підсилюється також необхідністю адаптації національного законодавства до сучасних тенденцій розвитку приватного права, зокрема у площині рекодифікації цивільного законодавства України, у межах якої активно обговорюється питання запровадження у законодавство нових договірних конструкцій включно з договором управління чужими справами.

Вищенаведене створює достатні підстави для ствердження про актуальність дисертаційного дослідження В. В. Карташова «Договір управління чужими справами в цивільному праві України», а також про його значне теоретичне та практичне значення в контексті розвитку вітчизняного договірного права.

За предметом дослідження обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 081 – Право. Детальний науковий аналіз дисертаційного дослідження свідчить про те, що мета, яку поставив перед собою дисертант, загалом досягнута.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації.

Дисертаційна робота є ґрунтовним дослідженням теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання відносин із договірного

управління чужими справами. Комплексний підхід дозволив здобувачу сформулювати мету, завдання та обґрунтувати висновки, яким притаманні необхідні ознаки новизни. Так, автор поставив перед собою мету, яка полягає у виявленні та вирішенні низки теоретичних і практичних проблем доктрини цивільного права, пов'язаних із визначенням особливостей категорії приватноправового управління та вироблення науково обґрунтованих пропозицій для створення механізму правового регулювання відносин з управління чужими справами з урахуванням досвіду зарубіжних держав.

В дисертації здійснений комплексний аналіз правовідносин щодо делегованого управління справами на основі чинного українського та європейського законодавства, наукових підходів та судової практики. У роботі містяться нові пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України.

Структура дисертації обумовлена метою і предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку до дисертації. Перший розділ «Правова природа договірних відносин з управління чужими справами» складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються теоретичні аспекти виникнення і закріплення категорії управління у площині вітчизняного цивільно-правового регулювання, встановлюються поняття та правова природа договору управління чужими справами, виявляється місце договору управління чужими справами у системі цивільно-правових договорів, а також здійснюється відмежування його від суміжних договірних конструкцій. Другий розділ «Загальна характеристика договору управління чужими справами» складається з трьох підрозділів, присвячених комплексному аналізу досліджуваного договору, зокрема, встановлено його предмет, розкрито специфіку правових статусів його сторін, а також визначено особливості змісту і форми договору управління чужими справами. Третій розділ дисертаційної роботи «Динаміка правовідносин, що виникають із договору управління чужими справами» складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються питання динаміки договірних правовідносин щодо управління справами.

Зазначений підхід уможливив проведення всебічного аналізу цілого комплексу питань, пов'язаних із правовою природою договору управління чужими справами, з огляду на що є підстави для ствердження про логічність та послідовність структури і змісту дисертаційного дослідження. Робота містить цілу низку важливих наукових положень, які характеризуються значущістю як із теоретичної, так і з практичної точок зору. В дисертації використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання досліджуваних проблем. Усі теоретичні положення були належним чином критично оцінені дисертантом, що сприяло виробленню низки змістовних пропозицій до формування механізму правового регулювання відносин у сфері договірної управління чужими справами, а також до вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цілому.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, вирізняються достатнім рівнем обґрунтованості та наукової новизни. Дисертаційне дослідження є структурно збалансованим, виконаним відповідно до встановлених стандартів і логічно завершеним підсумковими висновками. Окремої уваги заслуговує прагнення автора максимально широко охопити аналіз досліджуваних правовідносин, що підтверджується виробленням власних пропозицій щодо внесення змін до ЦК України.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням правової природи договору управління чужими справами. Завдання, об'єкт, предмет і мета наукового пошуку сформульовані чітко, коректно та у повній відповідності до встановлених вимог. Вказане, безумовно, свідчить про те, що здобувач успішно досяг поставленої мети наукового дослідження.

Серед положень дисертації, які характеризуються елементом новизни та сприяють вирішенню низки важливих теоретичних проблем, слід окремо зупинитися на таких результатах дослідження.

Теоретично значущими видаються обґрунтування автором необхідності інтегрування категорії управління у приватноправову площину, що сприяло

адаптації цього поняття до потреб цивільно-правового регулювання, зокрема, у частині забезпечення інтересів суб'єктів цивільно-правових відносин, та зумовило наділення цієї категорії особливими правовими характеристиками. Серед них особливого значення набуває те, що: 1) основною передумовою здійснення приватноправового управління є наявність у суб'єкта індивідуальної влади, що впливає з юридичних можливостей, які складають структуру суб'єктивного цивільного права; 2) зміст приватноправового управління складають юридичні можливості індивідуального панування як правомочності, тобто права на власні дії, а у випадку делегування управління іншій особі – юридичні можливості індивідуального панування як повноваження; 3) внаслідок делегування управителю правомочностей носія суб'єктивних прав відбувається не перехід їх до управителя, а трансформація їх у категорію повноважень, з огляду на що укладення цивільно-правового договору управління може бути охарактеризоване як особлива форма реалізації носієм суб'єктивних прав своїх правомочностей особливості категорії «управління» у площині приватноправового регулювання. Вказані висновки, безумовно, збагачують наукове розуміння категорії «управління» у площині приватноправового регулювання та формують фундамент для подальшого розвитку договірних конструкцій, пов'язаних із переданням та здійсненням повноважень у цивільних правовідносинах.

Не менш важливим у контексті формування вітчизняного механізму правового регулювання договірних відносин щодо делегованого управління справами є проведений дисертантом комплексний аналіз відповідних законодавчих підходів у правопорядках таких європейських держав, як Німеччина, Франція та Румунія (підрозділ 1.2). Особливої уваги заслуговує також актуалізація негативних аспектів непоіменованості досліджуваного договору в законодавстві Республіки Польща, серед яких невизначеність місця договору управління справами у системі цивільно-правових договорів, ненадання відносинам формальної визначеності та виникнення прогалин у питанні оподаткування винагороди управителів.

Теоретично значущим є висновок автора щодо фідучіарності договору управління чужими справами, яка суттєво впливає на формування змісту прав та обов'язків його сторін, посилюючи вимоги до сумлінності, обачності та пріоритетного врахування інтересів установника управління. Як слушно зауважує дисертант, це один із унікальних у цивільному праві випадків, коли основою виникнення та динаміки договірних правовідносин є не тільки загальні засади та норми цивільного законодавства, а також комерційний інтерес, який є невід'ємною складовою сучасного цивільного обігу, а й наявність особистої довіри такого рівня, який би дозволив ввірити ведення власних справ іншій особі так само бережливо і відповідально, як би це робив сам установник управління, тим паче, коли обсяг повноважень управителя, як правило, характеризується дискреційністю.

Виходячи із проведеного порівняльно-правового аналізу договору управління чужими справами та суміжних договірних конструкцій, серед яких договір управління майном, договір доручення та договір комісії, варто погодитися з наведеними дисертантом аргументами на користь самостійності досліджуваного договору в системі цивільно-правових договорів у цілому та підсистемі договорів про надання посередницьких послуг зокрема. Вказане, безумовно, повинно бути визначальним у вирішенні вітчизняним законодавцем питання щодо перспектив правового регулювання відносин, опосередковуваних досліджуваною договірною конструкцією.

Теоретично значущим є запропоноване автором розуміння предмета договору управління чужими справами як комплексу дій юридичного та фактичного характеру, здійснюваних управителем у процесі реалізації делегованих установником управління повноважень з управління справами останнього з метою забезпечення упорядкованості справ установника управління у тій чи іншій сфері його життя чи діяльності. Такий підхід до визначення предмета договору управління чужими справами видається обґрунтованим і концептуально точним, оскільки дозволяє повноцінно відобразити сутність та призначення цього договору як регулятора відповідного виду цивільних правовідносин, а також чітко окреслити його правову мету та

результати, яких прагнуть досягти сторони, використовуючи зазначену договірну конструкцію.

Також концептуально важливим і чітко аргументованим видається запропоноване в дисертації обґрунтування самостійності категорії об'єкта управління – «справ» – як змістовно відокремленої сфери інтересів чи діяльності установника управління, на впорядкування якої спрямовані дії управителя. Такий підхід дозволяє точніше окреслити межі делегованого впливу та зрозуміти функціональне призначення договору.

Крім того, варто відзначити актуальність порушеної у дисертації проблематики переддоговірних відносин. Автор переконливо демонструє, що нормативне закріплення спеціальних правил їх регулювання є не лише кроком до гармонізації українського законодавства зі стандартами країн ЄС, а й важливим інструментом захисту прав та законних інтересів потенційних сторін договору управління чужими справами. Переддоговірна стадія виступає обов'язковим етапом укладення такого договору, що потребує гарантій добросовісної поведінки контрагентів. Під час переговорів може розкриватися конфіденційна інформація, що створює ризики її зловживання, а тому потребує належного правового захисту. Запровадження переддоговірної відповідальності сприятиме утвердженню сумлінності сторін і мінімізації їх потенційних майнових втрат у разі необґрунтованої відмови від укладення договору.

Таким чином ступінь обґрунтованості отриманих автором результатів є досить високим та відповідає встановленим вимогам. Використавши попередні наукові дослідження, дисертант зумів чітко окреслити проблематику предмета дослідження, виявити прогалини у правовому регулюванні та запропонувати власні теоретично й практично значущі підходи до їх подолання.

Дисертація містить й інші важливі та змістовні висновки, що підтверджують її наукову новизну та спрямованість на подальший розвиток цивілістичної науки, а також на формування механізму правового регулювання відносин у сфері делегованого управління справами.

Повнота викладення одержаних результатів.

Основні положення дисертаційного дослідження В. В. Карташова

викладені в опублікованих ним 8 наукових публікаціях, зокрема, 4 наукових статтях, які вийшли друком у фахових для юридичних наук виданнях, а також 4 тезах доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів наукових заходів.

Опубліковані наукові праці відповідають тематиці дослідження. Аналіз опублікованих здобувачем наукових статей та тез доповідей дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях. У дисертації В. В. Карташова «Договір управління чужими справами у цивільному праві України» не виявлено порушень академічної доброчесності.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою офіційно-діловим стилем. Дисертантом використано загальноприйняту правничу термінологію.

Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі його структурні частини пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Кваліфікаційна наукова робота В. В. Карташова оформлена відповідно до Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначаючи його теоретичну та практичну цінність, слід зазначити, що в роботі містяться окремі положення, які є недостатньо аргументованими, дискусійними чи потребують уточнення позиції здобувача.

1. Додаткового обґрунтування потребує викладена в п. 10 наукової новизни теза про те, що «справи», які піддаються управлінському впливу управителя, можуть виникати не лише з майнових, а й з особистих немайнових прав установника управління. Насамперед дискусійним залишається питання про допустимість об'єктивації окремих особистих немайнових благ та межі їх віддільності від носія, що зачіпає фундаментальні положення цивільного права про їх невідчужуваність. У роботі було б доцільно чіткіше окреслити, які саме особисті немайнові права, на переконання автора, здатні виступати «справами»,

що передаються в управління, а також обґрунтувати механізми і межі здійснення управлінського впливу на такі блага без порушення конституційних гарантій та загальних принципів приватного права.

2. Позитивно оцінюючи запропонований у дисертації підхід до обґрунтування необхідності застосування гнучких механізмів договірної відповідальності у сфері приватноправового управління, варто відзначити вдало окреслені автором проблеми, пов'язані з доказуванням розміру збитків та встановленням причинного зв'язку у випадках порушення договору управління чужими справами. Разом з тим, потребує додаткового обґрунтування висновки автора про те, що неустойка є найбільш ефективним механізмом відповідальності у межах договору управління чужими справами. У дисертації не розкрито, яким чином, з огляду на абстрактність об'єкта управління та оціночний характер критеріїв ефективності, буде забезпечуватися пропорційність визначення розміру неустойки та її здатність відображати реальні майнові втрати, особливо у випадках, коли порушення стосується не лише майнової, а й немайнової сфери інтересів установника управління.

Разом із тим, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Загальний висновок.

Враховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота Карташова Вячеслава Вадимовича «Договір управління чужими справами у цивільному праві України» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки цивільного права.

Дисертація Карташова Вячеслава Вадимовича на тему «Договір управління чужими справами у цивільному праві України» подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Карташов Вячеслав Вадимович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Володимир ГУЦУЛЯК

